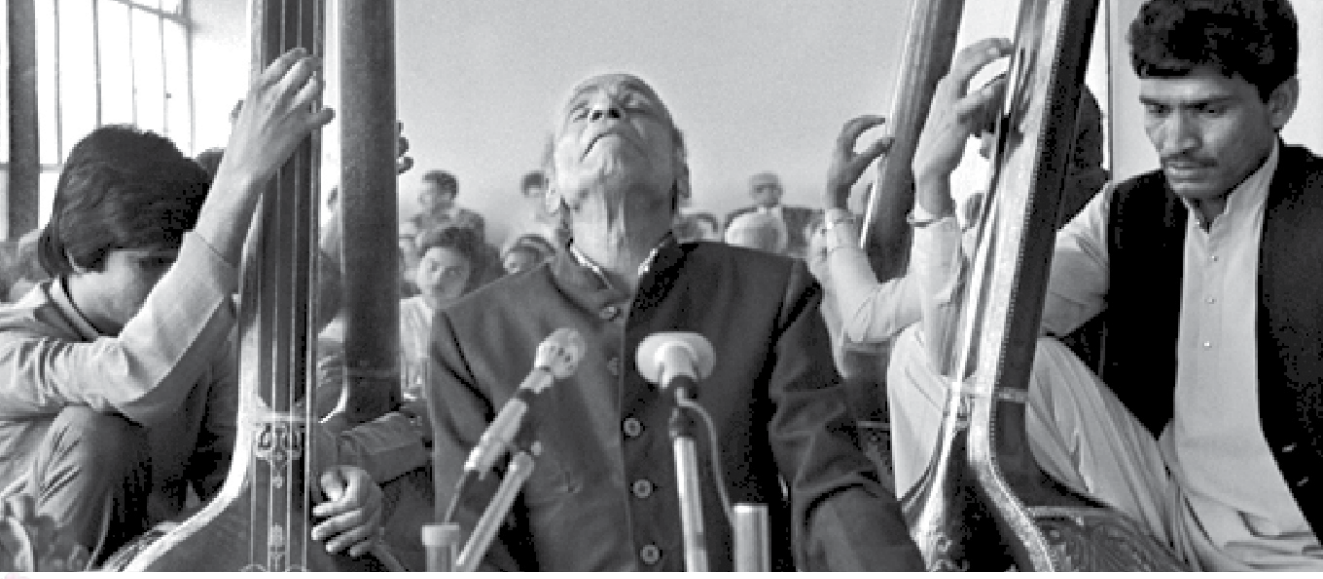

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ

ಪ್ರೊ. ಕೆ.ಬಿ. ಪ್ರಭುಪ್ರಸಾದ್

ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತ ಹಲವು ಬದಲಾವಣೆ, ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತರಣೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಸಮೃದ್ಧಗೊಂಡರೂ ಅದರ ತಾಯಿಬೇರು ಭಾರತೀಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ನೆಲವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಭದ್ರವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವುದು ಸತ್ಯ. ಈ ಕುರಿತು ಬರೆದಿರುವ ಲೇಖಕರು ನಿವೃತ್ತ ಆಂಗ್ಲ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು. ಉತ್ತಮ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಲೇಖಕರೂ, ಗೀತರಚನಕಾರರೂ ಆಗಿರುವ ಅವರು ಮೈಸೂರು ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಶ್ರಮದ ಭಕ್ತರು.

ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರಧಾನ. ಭಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ಭಗವಂತನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಹಾಗೆಯೇ ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೊಂದು ಮಾರ್ಗ. 'ನಾದಪ್ರಿಯನೂ ಅಲ್ಲ, ವೇದ ಪ್ರಿಯನೂ ಅಲ್ಲ, ಭಕ್ತಿಪ್ರಿಯ ನಮ್ಮ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ', ಎಂದು ಬಸವಣ್ಣ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೂ, 'ಬತ್ತೀಸ ರಾಗ ಹಾಡಯ್ಯಾ, ಉರದಲೊತ್ತಿ ಬಾರಿಸು ಕೂಡಲಸಂಗಮ ದೇವ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಸಂಗೀತಪ್ರಿಯರೂ ಹೌದು. ತಮ್ಮ ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ ಎಂದವರು ತಮ್ಮ ದೇಹವನ್ನೇ ಒಂದು ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮೂವತ್ತೆರಡು ರಾಗ ಗಳನ್ನು ಹಾಡು, ಮನಮುಟ್ಟುವ ಹಾಗೆ ಬಾಜಿಸು ಎಂದು ಶಿವ ನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ, ಭಕ್ತಿ ಭಂಡಾರಿಯೇ ಆದ ಬಸವಣ್ಣನವರು.

ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಮಹಾಪೂರವೇ ಪ್ರವ ಹಿಸಿತು ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೆ; ಮೀರಾ, ಸೂರ ದಾಸ್, ಕಬೀರ್, ಚೈತನ್ಯಪ್ರಭು, ತುಳಸೀದಾಸ್; ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರು, ಕನಕದಾಸರು, ಹೀಗೆಯೇ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ, ತೆಲುಗುದೇಶದಲ್ಲಿ. ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಸಂಗೀತದ ಹೊಳೆ - ಅದಕ್ಕೂ

ಮುನ್ನ ಶರಣರ ಭಕ್ತಿ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ - ಅದರ ಮಾರ್ಗಮುಖ, ನಖಿ-ಶಿಖಾಂತ ತುಂಬಿತು.

ಓಂಕಾರದ ಝೇಂಕಾರದಿಂದ ಆರಂಭವಾದುದು ಮಾನವನ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ - ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಕಾಸದಿಂದ - ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿ ಬದುಕಿಗೆ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಜಾನಪದವಾಗಿ ಹೊಮ್ಮಿತು. ಜಾನ ಪದದಲ್ಲೂ ನಾನಾ ರಸಭಾವಗಳ ಹಾಡುಗಳು ಬೀಸುವಾಗ, ಕುಟ್ಟುವಾಗ, ಗಾಡಿ ಹೊಡೆಯುವಾಗ, ಮಗುವಿಗೆ ಲಾಲಿ ಹಾಡು ವಾಗ, ದೇವರನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಲು ಸಾವಿರಾರು ಹಾಡುಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಹಾಡಿ ಹಾಡಿ ಕೇಳಿ ಕೇಳಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದವು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಭಕ್ತಿಯೇ ಜೀವಾಳ.

ನಾರದ-ತುಂಬುರರು, ಗಂಧರ್ವರು, ಭಗವನ್ನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆಗಳು ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ತುಂಬಿದವು. ಕೇಳಿ ತಲೆ ತೂಗಿದ ಭಗವಂತ,

**ನಾಹಂ ವಸಾಮಿ ವೈಕುಂಠೇ ಯೋಗಿನಾಂ ಹೃದಯೇಷು ವಾ |
ಮದ್ಯಕ್ತಾ ಯತ್ರ ಗಾಯಂತಿ ತತ್ರ ತಿಷ್ಠಾಮಿ ನಾರದ ||**

— ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದ. ಗಾನಪ್ರಿಯೆ-ನಾಟ್ಯಪ್ರಿಯೆ ದೇವಿ ಶಾರದೆಯ ಕೈಗೆ ವೀಣೆ, ಕೃಷ್ಣನ ಕೈಗೆ ಕೊಳಲು, ಶಿವನ ಕೈಗೆ ಡಮರು ಬಂದವು. ಶಂಕರನಿಂದ ರಾಗರಾಗಿನಿಯರು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದರು. ಸಂಗೀತ ಒಂದು ಸಾಗರ, ಎಂಥೆಂಥ ಸಂಗೀತ ಸಾಮ್ರಾಟನೂ ತಾನು ಅದರಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಬಿಂದು ಮಾತ್ರ ಎಂಬ ವಿನಯ ವಿದ್ವರ ಮಾಧುರ್ಯ ಉಳಿಯಿತು. ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಬೀಗಿದಾಗ ರಾಗರಾಗಿನಿಯರು ಅಂಗಾಂಗ ವಿಹೀನರಾಗಿ ನರಳಿದರು.

ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಹೊಮ್ಮಿದ ನಾದಗಳನ್ನು ಸ್ವರಗಳನ್ನಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ತಾಳ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹಾಡಿದಾಗ ವಿವಿಧ ರಾಗಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು: ಸ್ವರ-ಲಯ ಸಂಗೀತದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಅಂಗಗಳು. 'ಲಯ' ಗ್ರಹತಾರಗಳನ್ನು ಒಂದು ಶಿಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಋತ ಎನ್ನಬಹುದು. ಆ ಲಯ ಕೊಂಚ ತಪ್ಪಿದರೂ ವಿಶ್ವವಿನಾಶ. ಹೃದಯದ ಮಿಡಿತದಲ್ಲೂ ಒಂದು ಲಯವಿದೆ.

ಸ್ವರಗಳು ಏಳು. ತ್ರಿಸ್ಥಾಯಿಯಲ್ಲಿ (ಮಂದ್ಯ-ಮಧ್ಯ-ತಾರ) ಇವೇ ಸ್ವರಗಳ ನೃತ್ಯ! ಜಾನಪದ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದಾಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾದಿ, ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಶೈಲಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಉತ್ತರಾದಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಈಗ 'ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು 'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ' ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪುರಂದರದಾಸರೇ ಸಂಗೀತದ ಸರಳ ಪಾಠ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರನ್ನು 'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಪಿತಾಮಹ' ಎಂದು ಗೌರವಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಉತ್ತರಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದ ಪರ್ಶಿಯಾ, ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಲಿ ದೇಶಗಳ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಭಾವ ಗಾಢವಾಯಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸಿ, ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆ-ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿ ಕಿವಿಗೆ ಇಂಪು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದ ಹೆಚ್ಚುವಂತಹ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆಯಿತು. ಸಂಗೀತದಲ್ಲೂ ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂತು. ಸಂಗೀತ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕು-ಆದೊಂದು ತಪಸ್ಸಾಗಿ, ನಾದಾನುಸಂಧಾನ - ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ ಎಂಬ ದೃಢ ನಂಬಿಕೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಹಾಡುವ ದ್ರುಪದ್, ತಪ್ಪಾ, ಧಮಾರ್, ಖ್ಯಾಲ್, ರುಮ್ರಿ, ತರಾನ, ಘಜಲ್, ಖವ್ವಾಲಿ ಲೌಕಿಕವಾಗಿ ಪ್ರೇಮ-ಶೃಂಗಾರಭಾವದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲೂ ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ಶಿವ, ದೇವಿ, ಇವರನ್ನು ಕುರಿತೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಖಿಲ್ಮಿ ವಂಶದವರ ಕಾಲದ ಅಮೀರ್‌ಖುಸ್ರೂವಿನ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲೂ ಭಕ್ತಿಯದೇ ಮೇಲುಗೈ. ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣರ ಪ್ರೇಮವೂ ಆದರ್ಶಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕ. ಮುಂದೆ ಸೂಫೀ ಸಂಗೀತವಾಗಲಿ, ಬಾವುಲ್‌ರ ಹಾಡುಗಳಾಗಲಿ, ರವೀಂದ್ರ ಸಂಗೀತವಾಗಲಿ, ಭಕ್ತಿ

ಭರಿತವೇ ಆಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಿರಾಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಭಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಭಾವದ ನಾದಸಂಕೀರ್ತನೆ, ಸ್ತುತಿ ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ. ಮೀರಾ ಸೂರದಾಸ್, ಶುಕಸೀದಾಸ್‌ರ ಬಾಯಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಭಾವ ಲೋಕದಿಂದ ಹೊಮ್ಮಿದ ಭಜನೆಗಳಿಗೆ ಗಾಯಕರು ಸೂಕ್ತ ರಾಗಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡಿ, ಈಗ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅವು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ.

ಉತ್ತರದ ಹರಿ ಇಲ್ಲವೆ ರಾಮಭಕ್ತರ ಭಜನೆಗಳು, ಹಿಂದೂ ಸ್ಥಾನಿ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆ. ವಚನಗಳಾಗಲಿ, ದಾಸರ ಪದಗಳಾಗಲಿ, ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ರಾಗ ಹಾಗೂ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಭೀಮಸೇನ ಜೋಷಿ, ಕುಮಾರ ಗಂಧರ್ವ, ನಾಗರಾಜ ಹವಾಲ್ದಾರ್ ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಕ್ತಿರಸ ಹೊಮ್ಮುವಂತೆ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮನಸೂರ, ಬಸವ ರಾಜ ರಾಜಗುರು, ಸೋಮನಾಥ ಮರಡೂರ್, ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ಜಂಬಲದಿನ್ನಿ ಶರಣರ ವಚನಗಳನ್ನು ಕೇಳುಗರ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿನದಿಸುವಂತೆ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ವೆಂಕಟೇಶ ಕುಮಾರರಂತೂ ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ವಚನಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸೊಗಸಾಗಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ತನ್ಮಯಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮೀರಾಬಾಯಿಯ ಅನನ್ಯ ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ ಅವರ ಎಲ್ಲ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜಮನೆತನದ ರಾಣಿ ಎಂಬ ಅಹಂಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ಭಕ್ತಿತನ್ಮಯಳಾಗಿ ಅರಮನೆಯ ಹೊರಗೆ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತ ನರ್ತಿಸುತ್ತ ಹೇಳುವ ಆಶುಭಜನೆ:

'ಪಗಘುಂಘುರ ಬಾಂಧಕರ ನಾಚೀರೇ...' ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಜನರಲ್ಲಿ 'ಮೀರಾ ಹುಚ್ಚಿಯಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿ ಬೀದಿಯಲ್ಲೆ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ' ಎಂದರೆ, ಅರಮನೆಯ ಬಂಧುಗಳು, 'ಈಕೆ ನಮ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠಕುಲವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ' ಎಂದು ಬೈಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರಾಣಾ ವಿಷ ಕಳಸುತ್ತಾನೆ, ಮೀರಾ ನಗುತ್ತಾ ಅದನ್ನು ತೀರ್ಥವೆಂದು ಕುಡಿದುಬಿಡುತ್ತಾಳೆ. 'ನಾನೋ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ದಾಸಿಯಾಗಿ ಶಾಶ್ವತ ಆನಂದದಲ್ಲಿದ್ದೇನೆ.' - ಇದು ಈ ಹಾಡಿನ ಅರ್ಥ. ಸೂರದಾಸರ ಹಾಡಿದು:

ಪ್ರಭೂ ಮೇಲೆ ಅವಗುಣ ಚಿತ್ತ ನ ಧರೊ
ಸಮದರಸೀ ಹೈ ನಾಮ ತಿಹಾರೊ
ಇಕ ಲೋಹಾ ಪ್ರಜಾ ಮೇ ರಾಖತ
ಇಕ ರಹತ ವ್ಯಾಧ ಘರಪರ...
ಇಕ ಜೀವ ಇಕ ಬ್ರಹ್ಮಕಹಾವತ
ಸೂರದಾಸ ಝುಗರೊ
ಅಜ್ಞಾನಸೇ ಭೇದ ಹೋವೇ
ಜ್ಞಾನಿ ಕಾಹೇ ಭೇದ ಕರೊ..

ಪರಿವ್ರಾಜಕರಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಖೇತ್ರಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಹಾರಾಜ ಅಜಿತ ಸಿಂಗನ ಅತಿಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಮನ ಕರಗುವಂತಹ ಒಂದು ಘಟನೆ ನಡೆಯಿತು. ಒಂದು ಸಂಜೆ ಮಹಾರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗಾಯಕಿಯೊಬ್ಬಳ ಸಂಗೀತ ಏರ್ಪಾಟಾಗಿತ್ತು. ಆಕೆ ಒಬ್ಬ ವೇಶ್ಯೆ. ಮಧುರವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸಂಗೀತ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಮಹಾರಾಜ ಗಾಯನ ಕೇಳಲು ಬರುವಂತೆ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದ. ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಅಲ್ಲೇ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿ ತಾವು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಯಕಿಗೆ ಅದು ತಿಳಿಯಿತು. ಆಕೆಗೆ ತೀವ್ರವಾದ ನಿರಾಶೆಯಾಗಿ ದುಃಖ ಉಮ್ಮಳಿಸಿತು. ತನ್ನ ಅಂತರಂಗವನ್ನೇ ತೆರೆದಿಟ್ಟ ಹಾಗೆ ಸೂರದಾಸರ ಈ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡಿದಳು. ನರ್ತಕಿಯ ಮಧುರ ಕಂಠದ ಮೂಲಕ ಹಾಡು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಸಾಗಿ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯ ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು. ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಕೇಳುತ್ತ ಬೆಚ್ಚಿದರು. 'ಪ್ರಭು, ಸಮದರ್ಶಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ನಿನ್ನದು. ನನ್ನ ಅವಗುಣವನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ಒಂದನ್ನು ಜೀವ ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಭೇದವುಂಟಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭೇದವೇನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಡೆ ಲೋಹದ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ಲೋಹ ವ್ಯಾಧನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿಯಾಗಿದೆ...' ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಅಂದುಕೊಂಡರು — 'ತಾನು ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಪವಿತ್ರ, ಈಕೆ ವೇಶ್ಯೆ, ಪಾಪಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ನನಗೇಕೆ ಬಂತು?!' ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ಬೆಂದು ತಕ್ಷಣ ಸಭೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತರು. ನರ್ತಕಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ತಾಯಿ ಎಂದು ಕರೆಯತೊಡಗಿದರು.

ಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಮಧುರವಾದ ಗೀತೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ, ನಿಜವಾದ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ದೃಢಗೊಳಿಸಿತು. ವೈರಾಗ್ಯ ಶುಷ್ಕವಾದುದಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿರಸಭರಿತ ಹೃದಯದಿಂದ ಕೂಡಿದುದು.

ಸಂತ ಕಬೀರರ ದೋಹಗಳದೇ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದ ಒಂದು ಮುಕ್ತರೂಪ. ಅವರ ಭಜನೆಗಳಲ್ಲಂತೂ ಭಕ್ತಿ, ಭಾವ ನಾನಾ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ:

ಮತ್‌ಕರ್ ಮೋಹ ತೂ

ಹರಿಭಜನ ತೂ ಮಾನ್ ರೇ ||

ನಯನ ದಿಯೆ ಹರಿ ದರಶನ ಕರನೇ ಕೊ

ಶ್ರವಣ್ ದಿಯೇ ಸುನ ಜ್ಞಾನ ರೇ||

ಹೀಗೆ ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಬಾಯಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದೇ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹರಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವುದಕ್ಕೆ. ಗಾಯಕರು ಇದನ್ನು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಭೈರವಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ.

೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಭಕ್ತಿ ಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನವೂ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಕೊಡುವುದು.

ವಚನದಲ್ಲಿ ನಾಮಾಮೃತ ತುಂಬಿ

ನಯನದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಮೂರುತಿ ತುಂಬಿ

ಮನದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ನೆನಪು ತುಂಬಿ

ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಕೀರುತಿ ತುಂಬಿ

ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ ನಿಮ್ಮ

ಚರಣಕಮಲದೊಳಗಾನು ತುಂಬಿ.

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಭೀಮಪಲಾಸ್ ರಾಗ ಇದರ ಭಾವಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಯವರ,

ಬಿಡುಬಿಡು ಬಾಹ್ಯದೊಳು ಡಂಭವ

ಮಾನಸದೊಳು ಎಡೆಬಿಡದಿರು ಶಂಭುವ |

ಎಂಬ ಅರ್ಥವತ್ತಾದ ಹಾಡು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ರಾಗಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದಾಗ ಮನಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. 'ಮನದಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಮನದಾಣ್ಣ ಶಿವ ನಿರಹಂಭಾವದ, ಅರಿತು ಮಾಡುವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬುದು ಹೃದ್ಯತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಕ್ತಿ ಮೀರಾಬಾಯಿಯ 'ಬಸ ಮೇರೆ ನೈನನಮೇ ನಂದ ಲಾಲಾ' ಹಾಗೂ ಖಾಲಸಾ ಭಜನೆ 'ನಾಮಜಪನ ಕ್ಯೋಂ ಘೋಡ

ದಿಯಾ; ಕ್ರೋಧ ನ ಭೋಡಾ, ಝೂಠ ನ ಭೋಡ, ಸತ್ಯವಚನ ಕ್ರೋಂ ಭೋಡದಿಯಾ' - ಇವು ಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಹಾಡು. ಕಾಮ ಕ್ರೋಧ, ಅಸತ್ಯ, ಅಧರ್ಮ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ - ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಹರಿನಾಮ ಜಪವನ್ನೇಕೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೆ? ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತದೆ, ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಬೇಹಾಗ್ ರಾಗದ ಈ ಹಾಡು.

ಸಾವಿರ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಿಗಿಂತ ಒಂದು ಸೂಕ್ತ ರಾಗಸಂಯೋಜಿತ ವಾದ ಶರಣರ ವಚನವೋ, ದಾಸರ ಪದವೋ, ಹಿಂದಿ ಭಜನೆಯೋ, ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಅಗಾಧ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ - ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನು ಉದ್ದೀಪಿಸುತ್ತದೆ. ಇರುವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿ ದೃಢಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಂಗೀತ ಶೈಲಿ ಉತ್ತರಾದಿಯಾಗಲಿ, ದಕ್ಷಿಣಾದಿಯಾಗಲಿ, ಅರ್ಥಸುಟ್ಟವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಾಡಿದಾಗ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕೇಳಬೇಕು, ಮೆಲುಕು ಹಾಕಬೇಕು ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಶೈಲಿ ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ರಾಗ ಮತ್ತು ಶೈಲಿ ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೃನ್ಮನ ಸಿಂಚನಗೊಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿದೆ.

ವಚನಗಳ ಹಾಗೆ, ದಾಸರ ಪದಗಳ ಹಾಗೆ, ಭಾಷೆ ಸರಳವಾಗಿ ದ್ದರೆ ಗಾಯನದ ಮಾಧುರ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಭಾವಗೀತೆಯ ಅರ್ಥವೂ ಮನಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದು ಸುಗಮಸಂಗೀತದ ಮಾತಾಯಿತು. ಶುದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲೂ ಖ್ಯಾಲ್, ಠುಮ್ರಿ, ಘಜಲ್, ಖವ್ವಾಲಿಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೂ, ರಾಗದ ನಾನಾ ಸ್ವರ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ, ತಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣರ ಮಧುರ ಭಾವದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಗಾಯಕ-ಗಾಯಕಿಯರು ಕೇಳುಗರ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುತ್ತಾರೆ.

ಪಂ.ಭೀಮಸೇನ ಜೋಷಿಯವರು ಹಾಡಿರುವ 'ಯಾದವ ನೀ ಬಾ ಯದುಕುಲ ನಂದನ, ಮಾಧವ ಮಧುಸೂದನ ಬಾರೋ' ಎಂಬ ಹಾಡಾಗಲಿ, 'ಭಾಗ್ಯದಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಬಾರಮ್ಮ' ಎಂಬ ಹಾಡಾಗಲಿ, ಹಾಗೆಯೇ ಪಂ. ವೆಂಕಟೇಶ್ ಕುಮಾರ್ ಹಾಡಿರುವ 'ಒಂದು ಬಾರಿ ಸ್ಮರಣೆ ಸಾಲದೇ' ಎಂಬ ಹಾಡು, 'ತೊರೆದು ಜೀವಿಸಬಹುದೆ ಹರಿ ನಿನ್ನ ಚರಣಗಳ' ಎಂಬ ಹಾಡು ಜನಮನವನ್ನು ಗೆದ್ದಿವೆ.

ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರು, ಶಿಷ್ಯ ನರೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಾಡಬಲ್ಲ ಶಿಷ್ಯರು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಂಗಾಳಿ ಭಕ್ತಿ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ 'ವಚನವೇದ'ದಲ್ಲಿ ಜಿ.ಎಸ್.ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿರುವುದು ಅವುಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಅಶ್ರಮವು 'ಕೀರ್ತನಸಂಗ್ರಹ' ಭಜನೆ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಸರ್ವವಿದಿತವಾದ ಸಂಗತಿ.

**ಎಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನಿಚ್ಛೆಯಂತೆ ನಡೆದಿರಲು
ನೀನೆ ಭವಸಾಗರವ ದಾಟಿಸುವ ಹಡಗು**

**ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯ ನೀನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿರಲು
ತಮ್ಮ ಗೆಯ್ಯೆಯೆಂದು ತಿಳಿದರೀ ಜನರು ...**

ಎಂಬ ಹಾಡನ್ನು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದಾಗ (ಮೂಲ ಬಂಗಾಳಿ ಹಾಡನ್ನು ಯಾವ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವರೋ ತಿಳಿಯದಾದರೂ) ಜಗನ್ಮತೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಕೋಡಿವರಿಯುತ್ತದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ, 'ತೋರಿದೊ ಎಲ್ಲಿದೆ ಬೃಂದಾವನ, ಎಲ್ಲಿ ಯಶೋದಾ ತಾಯಿ' ಎಂಬ ಚೈತನ್ಯ ಮಹಾಪ್ರಭುವಿನ ಹಾಡನ್ನು ಭೀಮಪಲಾಸ್ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದಾಗಲೂ ಗೋಕುಲ - ಬೃಂದಾವನ ಯಶೋದೇ, ರಾಧೆ, ಶ್ಯಾಮನ ಕೊಳಲು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ.

ಜಿ.ಎಸ್.ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರ 'ಯಾರವರು, ಯಾರವರು, ಯಾರವರು ಯಾರೋ, ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದವರು, ನಿಂದವರು ಯಾರೋ; ಒಳಗೆಲ್ಲ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದವರಾರೋ, ತುಂಬಿದ್ದ ಕತ್ತಲನು ಕಳೆದವರು ಯಾರೋ' - ಎಂಬ ಹಾಡು ಒಂದು ಅನುಭಾವ ಗೀತೆ. ಬೇಹಾಗ್ ರಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ತುಂಬಾ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಅನೇಕ ಕವಿತೆಗಳು ಭಕ್ತಿಭರಿತ ಭಾವ ಗೀತೆಗಳಾಗಿವೆ.

**ಸೂತ್ರಧಾರಿಣಿ ನೀನು, ಪಾತ್ರಚಾರಿಯು ನಾನು
ಯಾವ ಪಾತ್ರವನ್ನಿತ್ತರೇನು ನೀನೆನಗೆ
ನಿನ್ನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯ ಈ ನಿನ್ನ ಲೀಲೆಯಲ್ಲಿ
ಪರಮ ಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪಿಣಿ ನೀನೆ ಕೊನೆಗೆ**

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸೋಹನಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದಾಗ ಜಗನ್ಮತೆಯ ಬಗೆಗಿನ ಭಕ್ತಿ-ಬದುಕನ್ನು ನೋಡುವ ರೀತಿಯನ್ನು - ಸುಟ್ಟ ಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಲೇಖಕನ 'ನಾ ನುಡಿಸುವಿ ವೀಣಾನಾದ ಮಾಧುರ್ಯವದು ನಿನ್ನೆದೆಯ ತಂತಿಗಳ ಮಿಡಿಯದಿರಬಹುದು' ಎಂಬ ಗೀತೆ ಭೀಮಪಲಾಸ್ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು; ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ✱

**ಸತತಂ ಕೀರ್ತಯಂತೋ ಮಾಂ ಯತಂತತ್ತ್ವ ದೃಢವ್ರತಾಃ |
ನಮಸ್ಯಂತತ್ತ್ವ ಮಾಂ ಭಕ್ತ್ಯಾ ನಿತ್ಯಯುಕ್ತಾ ಉಪಾಸತೇ ||**

ಯಾವಾಗಲೂ ನನ್ನನ್ನು ಕೀರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ, ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವ ದೃಢವ್ರತರೂ ನಿತ್ಯಯುಕ್ತರೂ ಆದ (ಮಹಾತ್ಮರು) ನನ್ನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

(ಗೀತೆ, ೯.೧೪)